

მეორე ბრუნა

სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის სახელით გამოსატვის თავისუფლების შეზღუდვის პრობლემა: ეროვნული სასამართლოების, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს და გაროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის თეორია და პრაქტიკა

გიორგი ბერაია

*თავისუფალი უნივერსიტეტის მოწვეული ლექტორი,
თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი.*

შესავალი

სასამართლოს დამოუკიდებლობის და ავტორიტეტის დაცვის მოტივით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის იდეა უცხო არ არის, როგორც შიდა, ასევე საერთაშორისო სამართლისთვის. საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, გამოხატვის თავისუფლება, სხვა საფუძვლებთან ერთად, ასევე შეიძლება შეიზღუდოს სასამართლოს დამოუკიდებლობის

და მიუკერძოებლობის დასაცავად.¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციაც ასევე ითვალისწინებს მსგავს ჩანაწერს.²

საქართველოში ბოლო დროს მიმდინარე გახმაურებული სასამართლო საქმეების ფონზე, საზოგადოებაში მწვავე დისკუსია მიმდინარეობდა გამონატვის თავისუფლების ფარგლებთან დაკავშირებით. იყო შემთხვევები, როდესაც მოსამართლეების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების გამო ადგილი ჰქონდა მათ მიმართ წარმოებულ ნეგატიურ მედიაკამპანიას. ამ ფონზე საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ყოფილმა მდივანმა მოსამართლეებთან შეხვედრისას განაცხადა, რომ მოსამართლეთა მიმართ შეურაცხმყოფელი განცხადებები და უსაფუძვლო ბრალდებები მკაცრ ფინანსურ სანქციას უნდა ითვალისწინებდეს და ამ კუთხით საკანონმდებლო ცვლილებების საჭიროება არსებობს.³ თბილისის საქალაქო სასამართლოში სამაუწყებლო კომპანია „რუსთავი 2“-ის მიმდინარე დავასთან დაკავშირებით, პოლიტიკოსების, მედიის, არასამთავრობო სექტორის მიერ გაკეთებული რიგი განცხადებები გამონატვის თავისუფლებასთან შეუთავსებლად შეფასდა საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს არამოსამართლე ყოფილი წევრების მიერ. მათ განცხადებაში ყურადღება გაამახვილეს სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის მიზანზე, როგორც გამონატვის თავისუფლების შეზღუდვის საფუძველზე.⁴ ამასთან, სასამართლო ხელისუფლების მმართველ ორგანოებში წარმართულ შიდა თუ გარე დისკუსიებში სულ უფრო და უფრო ხშირი ხდება საკანონმდებლო ცვლილებების მოთხოვნის იდეა, რომელმაც ქართული კანონმდებლობა უნდა დააახლოოს ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს პრაქტიკასთან.

აქვე ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმ ფაქტზე, რომ უახლოეს წარსულში პირველად თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოსამართლე ვლადიმერ კაკაბაძემ ცილისწამების შესახებ დავა მოუგო ბიზნესმენ ფადი ასლის თბილისის საქალაქო სასამართლოში.⁵ მოპასუხე ფადი ასლის დაევალა, მოსამართლის პატივისა და ღირსების აღდგენის მიზნით, ცნობის გამოქვეყნება სასამართლოს გადაწყვეტილების შესახებ, იმ მედიასაშუალებებში სადაც მოსამართლის შესახებ სადავო ინფორმაცია გაჟღერდა მისი მხრიდან. მორალური ზიანის ასანაზღაურებლად მას ასევე დაეკისრა 3 ათასი ლარის გადახდა მოსამართლისთვის.

ყოველივე ზემოთქმული წარმოაჩენს დღეს საზოგადოებაში აღნიშნული საკითხის აქტუალობას. თუმცა, ამ საკითხის რეგულირება დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს, რადგანაც ერთმანეთს უპირისპირდება დემოკრატიული საზოგადოების არსებობისთვის ორი უმთავრესი პრინციპი – გამონატვის თავისუფლებისა და სასამართლოს დამოუკიდებლობის სახით. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია მიღწეულ იქნეს ინტერესების სამართლიანი დაბალანსება, რათა თავიდან ავიცილოთ რომელიმე უფლების მომეტებული, არათანაზომიერი შეზღუდვა კონკურირებადი უფლების დაცვის მოტივით.

1 საქართველოს კონსტიტუცია, 24/08/1995, 24-ე მუხლის მე-4 პუნქტი, 2017 წლის 20 ნოემბრის მდგომარეობით.

2 ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, 1950 წლის 4 ნოემბერი, მე-10 მუხლის მე-2 პუნქტი.

3 „მოსამართლეთა მიმართ შეურაცხმყოფელი განცხადებები და უსაფუძვლო ბრალდებები შესაძლოა დასჯადი გახდეს“ interpressnews.ge, 2016 წლის 7 ოქტომბერი <https://goo.gl/3y5nE9>

4 „საქართველოს იუსტიციის საბჭოს არამოსამართლე წევრები განცხადებას ავრცელებენ“ interpressnews.ge, 2016 წლის 9 ნოემბერი <https://goo.gl/DMRt9Z>

5 თბილისის საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/93-6817, 2017 წლის 21 სექტემბერი

აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, როგორც საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკის მიმოხილვას და გაანალიზებას, ასევე ადგილობრივი კონტექსტის და გამოწვევების სრულყოფილად გააზრებას, რათა დაპირისპირებული ინტერესების დასაბალანსებლად შესაძლებელი გახდეს მაქსიმალურად ოპტიმალური მოდელის შემუშავება.

სასამართლოს დამოუკიდებლობის კონტექსტში გამოსატყვის თავისუფლების ფარგლების განსაზღვრა რამდენიმე კომპონენტად შეიძლება დაიყოს. პირველი შეეხება სხვადასხვა აქტორების მხრიდან მოსამართლის კრიტიკის ფარგლების დადგენას, როგორც სასამართლო პროცესის მიმდინარეობისას, ასევე მის ფარგლებს გარეთ. მეორე მნიშვნელოვანი ფაქტორია მიმდინარე სასამართლო დავის შინაარსთან დაკავშირებით გაკეთებული საჯარო კომენტარები, ამ შემთხვევაში კომენტარების ადრესატი შესაძლებელია, საერთოდ არ იყოს მოსამართლე, თუმცა ამგვარ კომენტარებს რიგ შემთხვევებში შეიძლება შეეხება ჰქონდეს სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვასთან და დავის მონაწილე მხარეების მიერ სამართლიანი სასამართლოს უფლებით სარგებლობასთან.

სტატიაში მიმოხილული იქნება ორივე შემთხვევაში გამოსატყვის თავისუფლების დაცვის საერთაშორისო სტანდარტები, განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილდება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს და ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებულ სტანდარტებთან. ასევე გაანალიზდება ადგილობრივი კანონმდებლობა, სასამართლო პრაქტიკა და ადგილობრივი კონტექსტის გათვალისწინებით კრიტიკულად იქნება შედარებული საერთაშორისო სტანდარტებთან.

I თავი

სასამართლოს მიმართ გამოთქმული კრიტიკის შეზღუდვის სტანდარტები

სასამართლოს მიმართ კონკრეტული საქმის განხილვის კონტექსტში გამოთქმული კრიტიკის ფარგლების დადგენა ბევრ სირთულესთან არის დაკავშირებული. ამ პროცესში რთულია უნივერსალური ზოგადი სტანდარტების ჩამოყალიბება, თუმცა სხვადასხვა სასამართლოს პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე იდენტიფიცირებადია ის ძირითადი კრიტერიუმები, რომლებიც ინტერესების კონფლიქტის შემთხვევაში მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული.

ეჭვგარეშეა, რომ სასამართლოს დამოუკიდებლობის დაცვა თითოეული ადამიანისათვის უზრუნველყოფს სამართლიანი სასამართლოს უფლების დაცვას, ამიტომ დამოუკიდებლობა არ არის მოსამართლეებისათვის მინიჭებული პრივილეგია, არამედ ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის გარანტი, რომელიც ადამიანებს აძლევს შესაძლებლობას – ენდონ

სასამართლო სისტემას.⁶ სწორედ ამ კონტექსტში უნდა იქნეს განხილული სასამართლოს დამოუკიდებლობის დაცვის სახელით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა. შეზღუდვა დასაშვებია იმდენად, რამდენადაც ეს საჭიროა სამართლიანი სასამართლოს უფლების უზრუნველსაყოფად და არა იმიტომ, რომ მოსამართლეები განსაკუთრებული პრივილეგიებით სარგებლობენ.

1.1 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის ანალიზი

ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს არაერთხელ მოუწია მოსამართლის კრიტიკის შეზღუდვის შეფასება და ამ კუთხით გამოხატვის თავისუფლების ფარგლების დადგენა.

სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები ცხადყოფს, რომ იგი ფართო დისკრეციას აძლევს წევრ სახელმწიფოებს, დაადგინონ გამოხატვის თავისუფლების შემზღვეველი რეგულაციები სასამართლოს რეპუტაციის დასაცავად. თუმცა, სასამართლოს ბოლო პერიოდში მიღებული გადაწყვეტილებები გარკვეულწილად გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის უფრო მკაცრ სტანდარტს ადგენს. მაგალითად, სასამართლოს დიდმა პალატამ 2015 წლის 23 აპრილის გადაწყვეტილებაში განმარტა, რომ გამოხატვის თავისუფლება მაღალი სტანდარტით უნდა იქნეს დაცული იმ შემთხვევაში, როცა განცხადებები ეხება თემებს, რომლებზეც მაღალი საჯარო ინტერესი არსებობს. ამ საქმეში ასეთად მიჩნეულ იქნა სასამართლო ხელისუფლების გამართული ფუნქციონირება, თუნდაც საქმე ეხებოდეს მიმდინარე სასამართლო დავას.⁷

ევროპულმა სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ სასამართლოს გამართულ ფუნქციონირებაზე თავისთავად არსებობს მაღალი საჯარო ინტერესი, რადგან დემოკრატიულ საზოგადოებაში იგი უმნიშვნელოვანეს ფუნქციას ასრულებს. ამასთან, სასამართლო, როგორც სამართლიანობის დაცვის გარანტორი, უნდა სარგებლობდეს საზოგადოების მხრიდან ნდობით, რათა სრულყოფილად განახორციელოს თავისი ფუნქციები. აქედან გამომდინარე, რიგ შემთხვევაში, აუცილებელია, სასამართლო დაცული იყოს მძიმე, დაუსაბუთებელი შეტევებისგან, რომლებიც ეჭვქვეშ აყენებს საზოგადოებაში სასამართლოს მიმართ ნდობას. მით უმეტეს, რომ მოსამართლეს, რომელიც ექცევა კრიტიკის ქვეშ, თავისი პროფესიული მოვალეობებიდან გამომდინარე, არ შეუძლია პასუხი გასცეს ამგვარ ბრალდებებს. ამავე დროს, ევროპული სასამართლო აღნიშნავს, რომ თუ არ ჩავთვლით აშკარად დაუსაბუთებელ შეტევებს სასამართლოზე, მოსამართლე შეიძლება დაექვემდებაროს პერსონალურ კრიტიკას.⁸

აღნიშნულ საქმეში ადვოკატების მიერ გაცხადებულ იქნა, რომ კონკრეტული საქმის განხილვის დროს სასამართლოს მიერ სრულად დარღვეული იყო მიუკერძოებლობის და

6 Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities (Adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies), Preamble.

7 *Morice v. France* [GC], no. 29369/10, §125, ECHR 2015

8 „სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის მიზნით, გამოხატვის თავისუფლების დაუსაბუთებელი შეზღუდვა დაუშვებელია“ – საქართველოს გამჭვირვალობა – საქართველო, 16/11/2015

სამართლიანობის პრინციპი, შესაბამისად, გამოძიებული უნდა ყოფილიყო პროცესის დროს მოსამართლეების მიერ ჩადენილი დარღვევები. ადვოკატებს, აღნიშნული განცხადებების გამო, ფრანგული სასამართლოს მიერ, დაეკისრათ ჯარიმა ცილისწამებისთვის. ევროპულმა სასამართლომ შეაფასა კონკრეტული საქმის გარემოებები და მიიჩნია, რომ ამ შემთხვევაში გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა არღვევდა ევროპულ კონვენციას. სასამართლომ განმარტა, რომ მართალია, სასამართლოს მიმართ გამოთქმული შენიშვნები იყო მკაცრად კრიტიკული, მაგრამ ამგვარი შეფასებები დაშვებული უნდა იყოს, როცა ამის საკმარისი ფაქტობრივი საფუძვლები არსებობს. კონსტრუქციული კრიტიკა არათუ საზიანო, არამედ სასარგებლოა სასამართლოს სისტემის გამართული ფუნქციონირებისთვის.

სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ ადვოკატები იკავებენ ცენტრალურ როლს მართლმსაჯულების განხორციელებისას, და ისინი გარკვეულწილად წარმოადგენენ შუამავლებს საზოგადოებასა და სასამართლოს შორის. ამ პასუხისმგებლობიდან გამომდინარე, მათი გამოხატვის თავისუფლება უფრო მცირეა, ვიდრე ჟურნალისტების, თუმცა, როცა საქმე ეხება მაღალი საჯარო ინტერესის საკითხებს, მათაც აქვთ უფლება, საზოგადოების ყურადღება მიაპყრონ მართლმსაჯულების სისტემაში არსებულ ხარვეზებზე, მით უმეტეს რომ მათ მთავარ საზრუნავს მათი კლიენტის უფლებების სრულყოფილი დაცვა წარმოადგენს. სიტყვა, კალამთან ან კლავიატურასთან ერთად, წარმოადგენს ერთადერთ, თუმცა საკმაოდ საშიშ იარაღს ადვოკატის ხელში, როცა იგი იცავს სასამართლოში მოღვაწე მხარეს.⁹

ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ ადვოკატებს მათი დაცვის ქვეშ მყოფი პირის ინტერესების გათვალისწინებით, უფლება აქვთ, აირჩიონ, თუ რა სახის არგუმენტების წარმოჩენას ჩათვლიან საჭიროდ. ამასთან, სათანადო მართლმსაჯულების განხორციელების ინტერესი მოითხოვს, საზოგადოებას სჯეროდეს, რომ მათი ინტერესები ეფექტურად იქნება წარმოდგენილი სასამართლოში. შესაბამისად, ადვოკატისთვის დაკისრებული ნებისმიერი სახის ჯარიმას შეიძლება ჰქონდეს „მსუსხავი ეფექტი“ ადვოკატის შესაძლებლობაზე, საუკეთესო სახით წარმოაჩინოს თავისი კლიენტის ინტერესები. სწორედ ამიტომ, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დაპირისპირებულ ინტერესებს შორის სამართლიანი ბალანსის დაცვა.

ზოგადად ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებით სასამართლო აღნიშნავს, რომ ერთმანეთისგან უნდა გაიმიჯნოს ადვოკატის მიერ სასამართლო დარბაზში გაკეთებული და სხვა ფორმატში გავრცელებული განცხადებები. ადვოკატების მიერ სასამართლო დარბაზში გაკეთებული განცხადებების შეფასებისას გასათვალისწინებელია მისი კლიენტის სამართლიანი სასამართლოს უფლება, რომლის დასაცავად ადვოკატს თავისუფლად უნდა შეეძლოს, თუნდაც მწვავე ფორმით საკუთარი არგუმენტების წარმოთქმა. ადვოკატების უპირველეს მოვალეობას მათი კლიენტების სამართლებრივი ინტერესების გულმოდგინედ დაცვა წარმოადგენს, რაც რიგ შემთხვევაში ასევე შეიძლება გულისხმობდეს სასამართლოს ქმედებების გაპროტესტებას. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ შესაძლო მწვავე განცხადებების გამეორება არ ხდება სასამართლოს დარბაზს გარეთ. ევროპული სასამართლო

9 Casadevall J. Freedom of expression: essays in honour of Nicolas Bratza, President of the European Court of Human Rights, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers (WLP), 2012 – pp. 235-244

ასევე მხედველობაში იღებს იმ გარემოებას, თუ ვის მიმართ იქნა კრიტიკული განცხადება გაკეთებული, მაგალითად, პროკურორს, რომელიც არის მხარე სასამართლო პროცესში, აქვს მეტი ვალდებულება, შემწყნარებლურად მოეკიდოს დაცვის მხარის მიერ გამოთქმულ თუნდაც შეუფერებელ კრიტიკას.¹⁰

ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ ევროპული სასამართლო პრაქტიკით განსხვავებული სტანდარტებით არის დაცული, ერთი მხრივ, ფაქტებზე, ხოლო, მეორე მხრივ, მხოლოდ შეფასებით მსჯელობაზე დაფუძნებული განცხადებები. სასამართლოს განმარტებით, ფაქტების სისწორე შეიძლება დადასტურდეს, განსხვავებით შეფასებითი მსჯელობისგან, რომლის სისწორის გადამოწმებაც შეუძლებელია. აქედან გამომდინარე, შეფასებითი მსჯელობის დადასტურების მოთხოვნა თავისთავად დაარღვევდა კონვენციას, თუმცა სასამართლო იმასაც აღნიშნავს, რომ შეფასებით მსჯელობასაც კი უნდა ჰქონდეს გარკვეული ფაქტობრივი საფუძვლები, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ზოგჯერ იგი გადაჭარბებულად შეიძლება ჩაითვალოს.¹¹

2015 წლის სასამართლომ გამოხატვის თავისუფლების სასარგებლოდ მიიღო კიდევ ერთი გადაწყვეტილება საქმეზე *Marian Maciejewski v Poland*. საქმის ფაქტობრივი გარემოებები შეეხებოდა მართლმსაჯულების სისტემის თანამშრომლების წინააღმდეგ უურნალისტის კრიტიკულ სტატიას, სათაურით „ქურდები მართლმსაჯულების სისტემაში“. სტატიაში ავტორი უთითებდა, რომ სახეზე იყო „მაფიის მსგავსი მოსამართლე-პროკურორების ასოციაცია“. ცილისწამებისთვის უურნალისტს შიდა კანონმდებლობით დაეკისრა ჯარიმა. სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებაში ხაზი გაესვა, რომ ევროპული სასამართლო მკაცრი ტესტით შეამოწმებს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვას იმ შემთხვევებში, როცა სანქცია ხელს უშლის მედიას, გააშუქოს დებატები, რომელზეც საჯარო ინტერესი არსებობს. ევროპული სასამართლოს შეფასებით, მედია არის ერთ-ერთი შესაძლებლობა, რათა საზოგადოების მხრიდან გადამოწმდეს, რამდენად კეთილსინდისიერად ახორციელებენ მოსამართლეები კანონით დადგენილ მათ უმნიშვნელოვანეს უფლებამოსილებებს. მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული ხარვეზები არის საკითხი, რომელზეც მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესი არსებობს, შესაბამისად, ლეგიტიმურია, რომ ამ საკითხების განხილვა უურნალისტების და სხვა პირების მიერ ხდებოდეს საჯარო დებატებში. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ უურნალისტის მიერ გაკეთებული ფრაზები ჩანდა მკაცრი და მწვავე, ამგვარი გაზვიადებული ან თუნდაც მაპროვოცირებელი განცხადებები საჯარო დებატებში დასაშვებია და დაცულია კონვენციის მე-10 მუხლით.¹²

სასამართლოს პრაქტიკის ანალიზი ცხადყოფს, რომ გამოხატვის თავისუფლების განსაკუთრებული მაღალი ხარისხით არის დაცული ის სფეროები, რომლებიც დაკავშირებულია საჯარო ინტერესის მქონე თემებთან და პოლიტიკურ გამოხატვასთან. ასეთ შემთხვევებში

10 ბერაია გ. „ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული სტანდარტები ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების ფარგლებზე სასამართლო დარბაზში და მის ფარგლებს გარეთ“, საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის უურნალი „ადვოკატი“, 2016 N1-2 გვ. 36

11 ECtHR, *De Haes and Gijssels v. Belgium*, 24/02/1997 para. 42

12 ECtHR, *Marian Maciejewski v Poland*. 13/01/2015 para. 79

სახელმწიფოების მიხედვლების ზღვარი განსაკუთრებულად შებოჭილია და შეზღუდვა ექვემდებარება მკაცრ შემოწმებას სასამართლოს მიერ. თუ რა ჩაითვლება საჯარო ინტერესის მქონე თემად, ამას სასამართლო ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დაადგენს. ამასთან ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ, მოსამართლეები წარმოადგენენ სახელმწიფოს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინსტიტუციას მათ მიმართ კრიტიკის ფარგლები უფრო ფართოა, ვიდრე ჩვეულებრივი მოქალაქეების მიმართ. თუმცა, დაცვის გარანტიები არ ვრცელდება სასამართლოს ავტორიტეტის უხეშად დამაზიანებელ შეტევებზე და ამკარად დაუსაბუთებელ განცხადებებზე.

სასამართლოს უფრო ადრინდელ პრაქტიკაშიც აქვს მიღებული გადაწყვეტილებები, რომლებშიც სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის მოტივით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა გაუმართლებლად იქნა მიჩნეული კონკრეტული ფაქტობრივი გარემოებებიდან გამომდინარე, მაგალითად, 1997 წლის გადაწყვეტილებაში სასამართლომ აღნიშნა, რომ, როდესაც ჟურნალისტებს ამის საკმარისი ფაქტობრივი საფუძვლები აქვთ, მათ უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა, გამოთქვან კრიტიკული მოსაზრებები მოსამართლეების წინააღმდეგ.¹³ საქმე შეეხებოდა მოსამართლის გადაწყვეტილებას, რომლითაც არასრულწლოვნების მეურვეობის უფლება მიენიჭა მამას. ჟურნალისტების მიერ გამოკვლეული მასალიდან იკვებებოდა, რომ მამა იყო ნაცისტური იდეოლოგიის გამზიარებელი და ასევე არსებობდა ფაქტები, რომლებიც მიუთითებდა მის მიერ ბავშვების მიმართ არასათანადო მოპყრობაზე. ჟურნალისტები ასევე მიუთითებდნენ, რომ გადაწყვეტილების მიმღები მოსამართლე იზიარებდა მის იდეოლოგიას და მიღებული გადაწყვეტილებაც სწორედ ამით იყო მითითებული. ამ სტატიის გამო ჟურნალისტებს დაეკისრათ პასუხისმგებლობა ცილისწამებისთვის. ევროპულმა სასამართლომ მხედველობაში მიიღო ის გარემოება, რომ ადგილობრივი სასამართლოების მიერ ეჭვქვეშ არ იყო დაყენებული ჟურნალისტების მიერ მოპოვებული ინფორმაციის სისწორე, არამედ ყურადღება გამახვილებული იყო ამ ინფორმაციების საფუძველზე გაკეთებული მოსაზრებების გადამეტებულ კრიტიკულობაზე. სასამართლომ კიდევ ერთხელ აღნიშნა, რომ ამკარად დაუსაბუთებელი ბრალდებებისგან სასამართლოს დაცვა მნიშვნელოვანი ინტერესია, თუმცა როცა კრიტიკული მოსაზრებები ეფუძნება ჟურნალისტების მიერ ჩატარებულ საფუძვლიან კვლევებს, გამოხატვის თავისუფლება არ უნდა შეიზღუდოს.

ამისგან განსხვავებით, სასამართლომ არ დაადგინა გამოხატვის თავისუფლების დარღვევა ისეთ საქმეებში, სადაც მისი შეფასებით გამოთქმულ კრიტიკულ მოსაზრებებს მოსამართლეების მიმართ არ გააჩნდა საკმარისი ფაქტობრივი საფუძვლები. მაგალითად, გადაწყვეტილებაში საქმეზე *Prager and Oberschlick v. Austria*, სასამართლომ დაადგინა, რომ ჟურნალისტის ბრალდებები მოსამართლის წინააღმდეგ იყო განსაკუთრებულად მძიმე ხასიათის, აქედან გამომდინარე საკმარისი ფაქტობრივი საფუძვლების გარეშე, ასეთი განცხადებების გაკეთება, ხელყოფდა სასამართლოს მიმართ საზოგადოების მხრიდან ნდობას.¹⁴

სასამართლომ დასაბუთებულად მიიჩნია ჟურნალისტისთვის დაკისრებული სანქცია ისეთ საქმეში, როცა ჟურნალისტი თავის სტატიაში მოსამართლეს ადანაშაულებდა თავისი

13 ECtHR, *De Haes and Gijssels v. Belgium* 24/02/1997 para. 47

14 See ECtHR, *Prager and Oberschlick v. Austria* 26/04/1995

სამსახურეობრივი მდგომარეობის გამოყენებით უკანონო სარგებლის მიღებაში.¹⁵ საქმის კონკრეტული გარემოებების შეფასების შედეგად სასამართლომ დაასკვნა, რომ ჟურნალისტის მიერ გავრცელებული ფაქტობრივი ინფორმაცია სრულიად დაუსაბუთებელი იყო და წარმოადგენდა პერსონალურ შეტევას მოსამართლეზე. შესაბამისად, როცა ადგილი აქვს სასამართლოს ავტორიტეტის უხეშად დამაზიანებელ შეტევებს და ამკარად დაუსაბუთებელ განცხადებებს, ასეთ შემთხვევაში გამონატვის თავისუფლების დაცვის გარანტიები შეზღუდულია.

1.2 ამერიკის უზენაესი სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული სტანდარტების მიმოხილვა

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლო განსაკუთრებით ფართო სტანდარტით იცავს გამონატვის თავისუფლებას, მათ შორის იმ შემთხვევაშიც, როცა გამონატვის თავისუფლება სასამართლოს დამოუკიდებლობის და ავტორიტეტის დაცვის მიზანს ემსახურება. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკისგან განსხვავებით, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკით გამონატვის თავისუფლების შესაზღუდად საჭიროა, ნათელი და რეალური საფრთხე ემუქრებოდეს სასამართლოს დამოუკიდებლობას. სწორედ ამ მკაცრი სტანდარტით აიხსნება ის ფაქტი, რომ უკვე რამდენიმე ათეული წელია, სასამართლოს დარბაზის გარეთ, საჯაროდ სასამართლოს შეურაცხყოფის და კრიტიკის გამო, ამერიკის შეერთებულ შტატებში გამონატვის თავისუფლების შეზღუდვა თითქმის შეუძლებელია.¹⁶

1941 წლის გადაწყვეტილებაში საქმეზე *Bridges v. California*, სასამართლომ განმარტა, რომ მიმდინარე საქმეზე მედიაში გამოთქმული კრიტიკული შეფასება მხოლოდ მაშინ შეიძლება შეიზღუდოს, თუ გამონატვის სავარაუდო ნეგატიური შედეგი არის არსობრივად განსაკუთრებით სერიოზული და მყისიერი. სასამართლოს შეფასებით, სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის სახელით იძულებითმა დუმილმა სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის ნაცვლად, ეჭვი და უპატივცემულობა შეიძლება გამოიწვიოს.

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები შეეხებოდა გაზეთის რედაქტორის და გამომცემლის მიერ გამოქვეყნებულ სტატიას მიმდინარე სასამართლო დავასთან დაკავშირებით. სარედაქციო წერილში გამოთქმული იყო მოსაზრება, რომ მოსამართლეს უნდა დაესაჯა ბრალდებულები, მათ მიმართ პრობაციის გამოყენება კი სერიოზული შეცდომა იქნებოდა. მეორე სტატიაში კი გამოთქმული იყო ბრალდებულების პიროვნებასთან დაკავშირებით უარყოფითი შეფასებები, ასევე განხილული იყო სავარაუდო სასჯელის გავლენა საზოგადოებაზე. ამასთან, სასამართლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილება შეფასებული იყო, როგორც აღმამფოთებელი. ყველა სტატიის

¹⁵ See ECtHR, *Lomakin v. Russia* 17/11/2005

¹⁶ "Article 19" Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court 2000 p.15

ავტორი დამნაშავედ იქნა ცნობილი სასამართლოს შეურაცხყოფისთვის, საქმე განსახილველად გადაეცა უზენაეს სასამართლოს.

უზენაესმა სასამართლომ გადაწყვეტილებაში აღნიშნა, რომ მოსაზრება, თითქოს მოსამართლეების კრიტიკისგან კანონით დაცვამ შეიძლება მოიტანოს სასამართლოს პატივისცემა საზოგადოებაში, არის არასწორი და იგი ემყარება ამერიკული საზოგადოების აზროვნების არასათანადო აღქმას. ამერიკულ მენტალიტეტისთვის მისაღებია, საჯარო ინსტიტუტებზე ისაუბრო ისე, როგორც ამას საკუთარი სინდისი გიკარნახებს, თუნდაც გამოხატვა არ გამოირჩეოდეს მაღალი გემოვნებით ყველა საჯარო დაწესებულების მიმართ. შესაბამისად, კანონმდებლობით დადგენილმა იძულებითმა დუმილმა შესაძლებელია, არათუ გაზარდოს კონკრეტული ინსტიტუტის მიმართ ნდობა, არამედ გააჩინოს დამატებითი ეჭვები მის მიმართ.¹⁷

მსგავსი გადაწყვეტილება მიიღო უზენაესმა სასამართლომ 1945 წელს საქმეზე *Pennekamp v. Florida*. ამ შემთხვევაში მოსარჩელები იყვნენ გაზეთის გამომცემლები. მათ გააკრიტიკეს პირველი ინსტანციის მოსამართლის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები ნაფიცო მსაჯულების გარეშე განხილულ ერთ-ერთ საქმეზე, მათი შეფასებით, მოსამართლის გადაწყვეტილებები იყო ძალიან მისაღები კრიმინალებისთვის და აზარტული თამაშების ბიზნესისთვის. ამგვარი შეფასებების გამო მოსარჩელები ბრალდებულად იქნენ ცნობილი სასამართლოს ავტორიტეტის შელახვისთვის და მართლმსაჯულების განხორციელების ხელის შეშლისთვის და მათ დაეკისრათ ჯარიმა.

უზენაესმა სასამართლომ გააუქმა ჯარიმა და დაადგინა, რომ გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ცხადი და მყისიერი საჭიროება საქმის ფაქტობრივი გარემოებებიდან გამომდინარე, არ იკვეთებოდა. სასამართლომ განმარტა, რომ დაპირისპირებულ ინტერესებს შორის ბალანსის მისაღწევად მნიშვნელოვანია გაანალიზებულ იქნას როგორც განცხადების შინაარსი, ასევე ის გარემოებები, რომელშიც ვაკეთდა სადავო განცხადება.

სასამართლომ მხედველობაში მიიღო ის გარემოება, რომ განცხადება შეეხებოდა მოსამართლის დამოკიდებულების შეფასებას ბრალდებულების მიმართ და არ წარმოადგენდა, მაგალითად, ნაფიცო მსაჯულების მიერ განხილული პროცესის მტკიცებულებების და განაჩენის შეფასებას. შესაბამისად, ასეთ შემთხვევებში არ მტკიცდებოდა მართლმსაჯულების ინტერესების მიმართ ცხადი და მყისიერი საფრთხის არსებობა. უზენაესმა სასამართლომ არ გაიზიარა ის არგუმენტი, რომ ამგვარმა სტატიებმა შეიძლება გავლენა მოახდინოს სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე, რადგანაც მოსამართლეების ხელმეორედ არჩევისთვის მნიშვნელოვანია, როგორ გააშუქებს მათ პრესა. სასამართლომ ამგვარი საფრთხე საკმარისად საშიშად არ მიიჩნია.¹⁸

მნიშვნელოვანია, რომ უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებებით, მედიას აქვს ფართო თავისუფლება, გამოაქვეყნოს ანგარიშები მიმდინარე სასამართლო პროცესთან დაკავშირებით

17 SCOTUS, *Bridges v. California*, 314 US 252 – 1941, para. 270

18 See SCOTUS, *Pennekamp v. Florida*, 328 US 331-1946

და ასევე მას თან დაურთოს ჩატარებული პროცესების საკუთარი ინტერპრეტაციები. უზენაესი სასამართლოს შეფასებით, სასამართლო არ სარგებლობს დემოკრატიულ სახელმწიფოში სხვა სახელისუფლებო ინსტიტუტებისგან განსხვავებული რაიმე სახის პრივილეგიით, რომელიც უფლებას მისცემდა მას, შეზღუდოს, რედაქტირება გაუწიოს ან ცენზურით შებოჭოს სასამართლო სამართალწარმოების აღმწერი საჯარო ანგარიშები.

სასამართლო განხილვის შესახებ მედიაგაშუქება ვერ ჩაითვლება სასამართლოს შეურაცხყოფად მხოლოდ იმიტომ, რომ ჟურნალისტიკა რაიმე სახის მნიშვნელოვანი მონაკვეთი გამოტოვა თავის ანგარიშში, ან თუ საქმის განხილველი მოსამართლის აზრით, მან ვერ შეძლო სათანადოდ შეეჯამებინა სასამართლო განხილვის დეტალები. უზენაესი სასამართლოს შეფასებით, სასამართლოს შეურაცხყოფისგან დამცავი ნორმები არ შექმნილა ისეთი მოსამართლეების დასაცავად, რომლებიც ზედმეტად სენსიტიური არიან საზოგადოებისგან ქარიშხალივით წამოსული მოსაზრებების მიმართ.¹⁹

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ამერიკის უზენაესი სასამართლო კიდევ უფრო მკაცრი სტანდარტით ამოწმებს მართლმსაჯულების ავტორიტეტის დაცვის საფუძვლით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვას, ვიდრე ეს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკით არის დამკვიდრებული. ევროპული სასამართლოსთვის არ არის გადამწყვეტი, გამოხატვა კონკრეტულ შემთხვევაში უქმნის თუ არა მართლმსაჯულების განხორციელებას მყისიერ და არსებით საფრთხეს, არამედ შეზღუდვის გასამართლებლად პოტენციური, ხელშესახები საფრთხის არსებობაც საკმარისია.

2.3 გაეროს ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტის პრაქტიკის ანალიზი

1966 წელს მიღებული სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-19 მუხლი იცავს ყოველი ადამიანის უფლებას, შეუფერხებლად გამოხატოს საკუთარი აზრი. ამავე მუხლის მე-3 პუნქტი კი განსაზღვრავს, რომ ამ უფლებებით სარგებლობა განსაკუთრებულ მოვალეობასა და პასუხისმგებლობას გულისხმობს. ამიტომ, იგი შეიძლება დაექვემდებაროს გარკვეულ შეზღუდვებს, რომლებიც დადგენილია კანონით და აუცილებელია სხვა პირთა უფლებებისა და რეპუტაციის დასაცავად, სახელმწიფო უშიშროების, საჯარო წესრიგის, მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და ზნეობის დასაცავად.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მსგავსად, პაქტის კონტექსტშიც გამოხატვის თავისუფლება შეიძლება შეიზღუდოს მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, ამასთან კანონი უნდა აკმაყოფილებდეს განჭვრეტადობის მოთხოვნებს, იგისაკმარისი სიზუსტით უნდა იყოს ფორმულირებული, რათა ადამიანებმა შეძლონ, განსაზღვრონ მათი ქმედებების სავარაუდო შედეგები, ასევე კანონი უნდა იყოს ხელმისაწვდომი მათთვის. მნიშვნელოვანია, რომ შეზღუდვა ემსახურებოდეს პაქტით განსაზღვრულ ერთ-ერთ ლეგიტიმურ მიზანს და გამოყენებული საშუალება წარმოადგენდეს აუცილებელ და პროპორციულ საშუალებას მიზნის

¹⁹ SCOTUS, Craig v. Harney 1947 P. 331 U. S. 376 p.

მისაღწევად. ამ კონტექსტში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სანქციის პროპორციულობის საკითხი, რადგან რიგ შემთხვევებში შესაძლებელია, კანონით განსაზღვრული შეზღუდვა ემსახურებოდეს ლეგიტიმურ მიზანს, თუმცა სანქციის არაპროპორციული სიმძიმე იწვევდეს გამოხატვის თავისუფლების დარღვევას.

პაქტის ტექსტი, საქართველოს კონსტიტუციის და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისგან განსხვავებით, სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვას პირდაპირ არ მიუთითებს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის გამამართლებელ საფუძვლად, თუმცა გაეროს ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტის მიერ განიმარტა, რომ სასამართლოს შეურაცხყოფის შემთხვევები შეიძლება მოაზრებულ იქნეს საჯარო წესრიგის დაცვაში, რომელიც მოცემულია პაქტის ტექსტში. აღნიშნული საფუძვლით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა დასაშვებია, თუ ის ემსახურება სასამართლოში საქმეთა ნორმალურ რეჟიმში განხილვის ინტერესებს. იგი ნებისმიერი ფორმით არ უნდა იქნეს გამოყენებული იმ მიზნით, რომ შეზღუდოს ბრალდებულის ლეგიტიმური უფლებების რეალიზება.²⁰

გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, პაქტი განსაკუთრებით მაღალი სტანდარტით იცავს აზრის გამოხატვას საჯარო სივრცეში, რომელიც შეეხება საჯარო ინსტიტუციებს და პირებს. ამასთან, გარკვეული სახის გამოხატვა შესაძლებელია ჩაითვალოს საჯარო პირების შეურაცხმყოფელად, თუმცა მხოლოდ ეს გარემოება არ უნდა გახდეს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის გამამართლებელი საფუძველი. ყველა საჯარო პირი, მათ შორის, ისინიც, ვინც ახორციელებენ უმაღლეს პოლიტიკურ ხელისუფლებას, შესაძლებელია დაექვემდებარონ კრიტიკას.²¹

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსგან განსხვავებით, გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტს უშუალოდ სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის მოტივით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის საკითხთან დაკავშირებით მდიდარი პრაქტიკა არ გააჩნია. მართალია, კომიტეტმა საქმეში *Dissanayake v. Sri Lanka* დაადგინა გამოხატვის თავისუფლების დარღვევა სასამართლოს გადაწყვეტილების მიმართ გამოთქმული კრიტიკული მოსაზრებების გამო აპლიკანტისთვის დაკისრებული სანქციის გამო, თუმცა საგულისხმოა, რომ კომიტეტის გადაწყვეტილება ძირითადად ემყარება გამოყენებული სანქციის არაპროპორციულობას და არა დაპირისპირებული ინტერესების შინაარსობრივ განხილვას.²²

2.4 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის ანალიზი

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავის პრაქტიკაში სულ ერთხელ მოუწია, შეეფასებინა სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და შეკრების და გამოხატვის თავისუფლებას

20 Human Rights Committee, General comment No. 34, Article 19: Freedoms of opinion and expression, UN Doc. CCPR/C/GC/34, 12 September 2011, para. 31.

21 Ibid: para. 38

22 communication No. 1373/2005, *Dissanayake v. Sri Lanka*, Views adopted on 22 July 2008

შორისსამართლიანიბალანსი.კერძოდ,2011წლის18აპრილისგადაწყვეტილებაშისასამართლომ კონსტიტუციურად მიიჩნია, საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით განსაზღვრული ის ნორმა, რომელიც კრძალავდა მოსამართლის საცხოვრებელ სახლთან მანიფესტაციის ჩატარებას.

საკონსტიტუციო სასამართლომ ამ საქმეში მნიშვნელოვანი სტანდარტები ჩამოაყალიბა, კერძოდ, მოსამართლეები შეიძლება დაექვემდებარონ პერსონალურ და პროფესიულ კრიტიკას, თუმცა მათ მიმართ კრიტიკის დასაშვებობის ზღვარი უფრო ვიწროა, ვიდრე პოლიტიკური თანამდებობის პირების მიმართ, აღნიშნული განპირობებულია მოსამართლეების როლით და ვალდებულებებით, არ შევიდნენ საჯარო პოლიტიკურ დისკუსიებში. ამასთან, სასამართლომ დასაშვებად მიიჩნია, გამონატვის თავისუფლების შეზღუდვა იმ შემთხვევებში, როცა მოსამართლის საქმიანობის კრიტიკა მასზე ზეგავლენის მოხდენის მიზნით, მის პირად ცხოვრებაში გაუმართლებლად იჭრება.

მოპასუხე მხარე საქართველოს პარლამენტი საქმის განხილვის დროს მიუთითებდა, რომ მოსამართლის საცხოვრებელ ადგილას შეკრების გამართვა მოსამართლის ოჯახის წევრებზე ზემოქმედების მეშვეობით, არის მოსამართლის იძულება, გადაწყვიტოს კონკრეტული საქმე. შესაბამისად, სადავო ნორმის ლეგიტიმური მიზანი არის სწორედ მართლმსაჯულების ინტერესები და სასამართლოს დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა. გამომდინარე იქიდან, რომ მოსამართლის საქმიანობის დამოუკიდებლობა არის სამართლებრივი სახელმწიფოს მთავარი პრინციპი და მასზე გავლენის მოხდენა, უკმაყოფილო პირთა ჯგუფის მხრიდან, არ შეესაბამება მართლმსაჯულების ინტერესებს.

საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილებაში გაიზიარა საქართველოს პარლამენტის ეს პოზიცია და დაასკვნა, რომსადავო ნორმა კონსტიტუციური იყო.სასამართლოს განმარტებით, მოსამართლის დამოუკიდებლობა, როგორც სამართლებრივი სახელმწიფოს ერთ-ერთი მთავარი პრინციპი, მასზე ზეგავლენის მოხდენის მიზნით, მის პროფესიულ საქმიანობაში ან/და პირად ცხოვრებაში ჩაურევლობასაც გულისხმობს. მოსამართლე თანაბრად დისტანცირებული და დაცული უნდა იყოს როგორც ხელისუფლების, ასევე სხვადასხვა საზოგადოებრივი თუ პოლიტიკური ჯგუფებისა ან/და პიროვნული ინტერესებისაგან. სასამართლომ ამავე დროს მიუთითა, რომ მოსამართლის მიერ სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე ზრუნვა არ გულისხმობს მოსამართლის პროფესიული საქმიანობის ან სასამართლო გადაწყვეტილების კრიტიკის აკრძალვას.

მოსამართლის საქმიანობის თაობაზე კრიტიკული აზრის გამოთქმასთან დაკავშირებით სასამართლომ ხაზგასმით მიუთითა, რომ მოსამართლის საქმიანობის თაობაზე აზრის გამოხატვა კონსტიტუციურ უფლებას წარმოადგენს. ამასთან, როგორც საჯარო პირს, მოსამართლეს მართლაც აქვს თმენის ვალდებულება, რამდენადაც მისი საქმიანობის კრიტიკა, მის პროფესიულ, თუ პირად თვისებებზე მსჯელობა საზოგადოებრივი ინტერესით შეიძლება იყოს განპირობებული. ამავე დროს, საკონსტიტუციო სასამართლომ არ გაიზიარა მოსარჩელის პოზიცია, რომ მოსამართლის მხრიდან თმენის ვალდებულების ისეთივე სტანდარტი მოქმედებს, როგორც სხვა საჯარო პირის მხრიდან არის დადგენილი. საკონსტიტუციო სასამართლოს შეფასებით, საჯარო-პოლიტიკური თანამდებობის პირებისაგან განსხვავებით, მოსამართლის

პროფესიული და, მით უფრო, პირადი საქმიანობა მეტად არის დაცული, ვინაიდან ის შეზღუდულია შესაძლებლობაში, ჩაერთოს საჯარო-პოლიტიკური ხასიათის დებატებში საკუთარი პოზიციის დასაცავად. მოსამართლის ამგვარი შეზღუდვა მიუკერძოებლობის პრინციპიდან გამომდინარეობს და საზოგადოების მხრიდან სასამართლოსადმი ნდობის უზრუნველყოფას ემსახურება. სწორედ ამიტომ, სასამართლომ დაასკვნა, რომ გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა დასაშვებია, როდესაც მოსამართლის პროფესიული საქმიანობის კრიტიკა, მასზე ზეგავლენის მოხდენის მიზნით, მის პირად ცხოვრებაში გაუმართლებლად იჭრება.²³

თავი II

სასამართლოში მიმდინარე საქმეების კომენტარების ფარგლები

მიმდინარე სასამართლო საქმეებზე საჯარო კომენტარების გაკეთების შეზღუდვა ძირითადად საერთო სასამართლოების ქვეყნებისთვის არის დამახასიათებელი. იგი “sub judice” წესით არის ცნობილი და კრძალავს ვინმეს მიერ მიმდინარე პროცესებში ჩარევას.

პრაქტიკაში აღნიშნული წესის გამოყენება გულისხმობს იმ პუბლიკაციის გამოქვეყნების აკრძალვას, რომლებმაც შესაძლებელია, შეზღუდოს და ეჭვქვეშ დააყენოს სამართლიანი სასამართლოს უფლება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აღნიშნული წესის ძირითადი მიზანია, თავიდან იქნეს აცილებული პარალელური სასამართლო პროცესები მედიაში.²⁴

ინგლისის სასამართლო პრაქტიკაში ამ პრინციპის მთავარი მიზანი შემდეგნაირად არის განმარტებული, „სამართლიანი სასამართლოს უფლება პირველ რიგში გულისხმობს ყველა მოქალაქის შეუზღუდავ უფლებას, მიმართოს სასამართლოს საკუთარი უფლებების და მოვალეობების დასადგენად. ამავდროულად, აღნიშნული უფლება ასევე გულისხმობს, მოქალაქეებს ჰქონდეთ განცდა, რომ სასამართლო ყველანაირი მიკერძოებისგან არის დაცული და გადაწყვეტილების მიღება ხდება მხოლოდ წარდგენილი არგუმენტების და მტკიცებულებების საფუძველზე. მესამე კომპონენტი ასევე გულისხმობს, რომ მას შემდეგ, რაც საქმე მიღებული იქნება სასამართლოს მიერ, არ არსებობს სხვა ორგანო და პირი, რომელიც

23 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“ მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს მოქალაქეები ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები დაჩივრები და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 18/04/211 პარა. 62-70.

24 Article 19” Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court 2000 p.5

შეძლებს სასამართლოს უფლებამოსილების მითვისებას. ნებისმიერი ქმედება, რომელიც წინა კრიტერიუმებს ხელყოფს, ჩაითვლება სასამართლოს შეურაცხყოფად.²⁵

ამ წესის დარღვევა მოიცავს ისეთ შემთხვევებს, როცა პუბლიკაციები ეხება ისეთ საკითხებს, რომლებიც დაუშვებელია სასამართლო პროცესებზე, თუმცა მისმა გამოქვეყნებამ შეიძლება, გავლენა მოახდინოს ნაფიც მსაჯულებზე. მაგალითად, ინფორმაცია ბრალდებულის სასამართლოებაზე, რომელიც არ არის რელევანტური მიმდინარე საქმის კონტექსტში. ასეთად ასევე ჩაითვლება პუბლიკაცია, რომელიც პროცესის დასრულებამდე აცხადებს ბრალდებულს დამნაშავედ.

აღნიშნული წესი პრინციპის დონეზე აღიარებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერაც, თუმცა სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებულია ის სტანდარტები, რომლებსაც იგი უნდა პასუხობდეს.

2.1 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის ანალიზი

მიმდინარე საქმეებთან დაკავშირებით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის შემთხვევებზე სასამართლოს არაერთი გადაწყვეტილება აქვს მიღებული. სასამართლოს ზოგად სტანდარტებს წლების განმავლობაში არ განუცდია მნიშვნელოვანი ტრანსფორმაცია. სასამართლოს პრაქტიკა აღიარებს სახელმწიფოს ფართო მიხედულებას, დაარეგულირონ აღნიშნული საკითხი, თუმცა, ცხადია, რომ სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული ძირითადი სტანდარტები უნდა იყოს დაცული.

ამ კუთხით მნიშვნელოვანია 1979 წელს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება საქმეზე *The Sunday Times v. The United Kingdom*. საგულისხმოა, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილება საფუძვლად დაედო შემდგომში დიდი ბრიტანეთის კანონმდებლობის გადახედვას. სასამართლომ განმარტა, რომ ბრიტანეთის კანონმდებლობით დადგენილი შეზღუდვა მიმდინარე სასამართლო საქმეების კომენტირებაზე, ემსახურება ლეგიტიმურ მიზანს, ერთი მხრივ, დაიცვას სასამართლოს მიუკერძოებლობა და ავტორიტეტი ხოლო, მეორე მხრივ, ასევე უზრუნველყოს სასამართლოში მოდავე კონკრეტული მხარეების ინტერესების დაცვა.

სასამართლოს შეფასებით, კონვენციით განსაზღვრულია, რომ გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა დასაშვებია, სასამართლოს ავტორიტეტის დასაცავად. სასამართლოს ავტორიტეტი გაგებულ უნდა იქნეს მთელი კონვენციის კონტექსტში, მათ შორის პირთა სამართლიანი სასამართლოს უფლების გათვალისწინებით. სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვა გულისხმობს იმას, რომ სასამართლო საზოგადოების მიერ უნდა აღიქმებოდეს, როგორც სამართლებრივი დავების გადამწყვეტი ერთადერთი და უზენაესი ინსტანცია. ამასთან, საზოგადოებას უნდა ჰქონდეს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებისა და პროცესის ნდობა.

25 *Attorney-General v Times Newspapers Ltd*: HL 1973

სასამართლომ ამ კონტექსტში რამდენიმე კომპონენტით შეაფასა გამოქვეყნებული სტატიის გავლენა სამართლიან სასამართლოს უფლებაზე. სტატიაში გამოთქმული იყო იმგვარი მოსაზრებები, რომლებიც წინასწარ აყალიბებდა საზოგადოების აზრს მიმდინარე სასამართლო დავასთან დაკავშირებით, რადგან გამოთქმული იყო შინაარსობრივი შეფასებები სასამართლო დავის თაობაზე. ადგილობრივი სასამართლოების შეფასებით, გამოქვეყნებული სტატია აუცილებლად გამოიწვევდა მოწინააღმდეგე მხარის მიერ საპასუხო წერილებს, ეს კი ქმნიდა საფრთხეს, სასამართლო პროცესი მედიაპროცესებად გადაქცეულიყო.

მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლოს აზრით, არსებობდა შეზღუდვის ლეგიტიმური მიზანი, იგი კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე, მაინც ვერ აკმაყოფილებდა თანაზომიერების პრინციპს. სასამართლოს განმარტებით, გამოხატვის თავისუფლების შესაზღუდად აუცილებელია არსებობდეს „აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროება“. სიტყვა „აუცილებელი“ არ გულისხმობს, „შეუცვლელად საჭიროს“, თუმცა მას ასევე არ აქვს ისეთ მსუბუქი და მოქნილი შინაარსი, როგორიც არის „დასაშვები“, „ნორმალური“, „სასარგებლო“, ან „გონივრული“.

ევროპულმა სასამართლომ მხედველობაში მიიღო ადგილობრივი სასამართლოების მიერ აღნიშნული „მედიაპროცესების“ საფრთხე, თუმცა ასევე სადავო სტატიის ანალიზის საფუძველზე სასამართლომ მიიჩნია, რომ სტატიაში არ იყო გამოყენებული რადიკალური ტერმინები და სტილი და არ წარმოაჩინდა მხოლოდ ერთი მხარის პოზიციას. ამასთან სტატიაში გამოკვეთილად არ იყო ხაზგასმა იმასთან დაკავშირებით, რომ სასამართლოს მიერ მხოლოდ გარკვეული სახის გადაწყვეტილება შეეძლო მიეღო. სტატიაში მართალია, დეტალურად იყო განხილული ის მტკიცებულებები და პოზიციები, რომლებიც მოსარჩელის სასარგებლო იყო, თუმცა ასევე შეჯამებული იყო საწინააღმდეგო მოსაზრებებიც. სტატიის მკითხველისთვის ინტერპრეტაცია ვერ იქნებოდა ერთგვაროვანი, არამედ იგი დამოკიდებული იქნებოდა მკითხველის წინასწარ განწყობასა და შეფასებებზე.²⁶

გამოხატვის თავისუფლება მოიცავს არა მარტო იმგვარ ინფორმაციას ან იდეას, რომელსაც კეთილგანწყობით ხვდებიან ან რომელიც ნეიტრალურია, არამედ ისეთ ინფორმაციასაც, რომელიც შეურაცხმყოფელი, შოკისმომგვრელი ან ამაღელვებელია ხელისუფლებისთვის ან ნებისმიერი საზოგადოებრივი ჯგუფისთვის. სწორედ ასეთია შემწყნარებლობის, ლიბერალიზმისა და პლურალიზმის მოთხოვნები, რომელთა გარეშეც დემოკრატიული საზოგადოება წარმოუდგენელია. ევროპული სასამართლოს შეფასებით, შეუძლებელია სასამართლოს მიერ საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე არ არსებობდეს საზოგადოებრივი დისკუსიები სასამართლო განხილვის თემებზე. ამ კუთხით სასამართლოები ვაკუუმში ვერ იარსებებენ. კონვენციის მე-10 მუხლის კონტექსტში, არამარტო მედიის როლია, გაავრცელოს საჯარო ინტერესის მქონე ინფორმაცია, არამედ თვითონ საზოგადოების უფლებაც არის, მიიღოს ამგვარი ინფორმაცია. თუმცა, ამასთან გასათვალისწინებელია სხვა პირთა სამართლიანი სასამართლოს უფლებაც, რომელიც კონვენციის მე-6 მუხლით არის დაცული. ევროპული სასამართლოს შეფასებით, შიდა სასამართლოებში მიმდინარე საქმეების კომენტარებისას

26 ECtHR: The Sunday Times v. The United Kingdom 1979 §66

ჟურნალისტებმა უნდა გაითვალისწინონ, რომ გამონატვის თავისუფლების დასაშვებ ზღვარში არ ჯდება განცხადებები, რომლებსაც გამიზნულად თუ განზრახვის გარეშე, წინმსწრებად შეუძლია ხელი შეუშალოს პირის სამართლიანი სასამართლოს უფლებით სარგებლობას, ასევე დაუსაბუთებელი განცხადებები, რომლებიც ძირს უთხრის სასამართლოს, როგორც მართლმსაჯულების განმახორციელებელი ორგანოს მიმართ საზოგადოების ნდობას.²⁷

მედიის მხრიდან აღნიშნული ინტერესების გათვალისწინებაზე ასევე მიუთითებს მინისტრთა კომიტეტის მიერ მიღებული რეკომენდაცია 2003(13), რომელიც მედიაში სისხლისსამართლებრივი სამართალწარმოების გაშუქების ძირითად პრინციპებს ადგენს. ამასთან, ევროპული სასამართლო უთითებს, რომ მედიის თავისუფლება ასევე ვრცელდება ინფორმაციის გარკვეული ხარისხით გაზვიადებული ან თუნდაც პროვოკაციული ფორმით გავრცელებაზე. გარდა ამისა, სასამართლო ვერ შევა მედიის უფლებამოსილებებში და ვერ განუსაზღვრავს კონკრეტულ შემთხვევაში, როგორი ინფორმაციის გავრცელების ტექნიკა უნდა აირჩიოს მედიამ.

ზემოაღნიშნული კრიტერიუმების გარდა, სასამართლოსთვის მნიშვნელოვანი იყო ის გარემოება, რომ საგაზეთო სტატია ეხებოდა მაღალი საჯარო ინტერესის საკითხს, რომელზეც საზოგადოებაში აქტიური დისკუსიები მიმდინარეობდა. ამასთან, განსახილველი საკითხი ეხებოდა მრავალი დაზარალებული ადამიანის უფლებებს, რომლებსაც მომეტებული ინტერესი ჰქონდათ, გაეგოთ საქმის სხვადასხვა მნიშვნელოვანი დეტალი.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლომ ვერ დაინახა აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროების არსებობა, თუმცა აღსანიშნავია, რომ ზოგადად მიმდინარე საქმეებთან დაკავშირებით გამონატვის თავისუფლების შეზღუდვის ფართო სტანდარტია დადგენილი, როგორც ამ გადაწყვეტილებით ასევე სასამართლოს შემდგომი პრაქტიკითაც. 1997 წლის გადაწყვეტილებაში სასამართლომ მიიჩნია, რომ ჟურნალისტის მიერ გამოქვეყნებულ სტატიას შეეძლო გავლენა მოეხდინა სისხლის სამართლის საქმის განხილვის საბოლოო შედეგზე, შესაბამისად, გამართლებული იყო ადგილობრივი სასამართლოების მიერ დაკისრებული სანქცია. საგაზეთო სტატია შეეხებოდა მინისტრის მიერ გადასახადებისგან თავის არიდების საქმეს, ჟურნალისტის მიერ სტატიაში გაკეთებული დასკვნები აშკარად მიუთითებდა, რომ ბრალდებული იყო დამნაშავე.

სასამართლოს შეფასებით, ჟურნალისტის გამონატვის თავისუფლების შეზღუდვა ემსახურებოდა ლეგიტიმურ მიზნებს, კერძოდ სასამართლოს ავტორიტეტის და ბრალდებულის სამართლიანი სასამართლოს უფლების დაცვას. სასამართლოს შეფასებით, მიუხედავად იმისა, რომ საქმე შეეხებოდა საჯარო პირს, მათაც აქვთ უფლება, ისარგებლონ სამართლიანი სასამართლოს უფლებით. სასამართლოს შეფასებით, როცა ჟურნალისტები კომენტარებს აკეთებენ მიმდინარე საქმეებზე, მათ უნდა გაითვალისწინონ, რომ მათ კომენტარებს შეუძლიათ, შექმნან წინასწარგანწყობა პირის დამნაშავეობასთან დაკავშირებით, ამით კი

27 EctHR: Ageyevy v.Russia, no. 7075/10, 18 April 2013, §§ 224-225

შეიძლება ძირი გამოეთხაროს სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების მიმართ ნდობას საზოგადოებაში.²⁸

2.2. ამერიკის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკა მიმდინარე სასამართლო საქმეებთან დაკავშირებით გამოხატვის თავისუფლების დაცვის სტანდარტებზე

სასამართლოს მიმართ გამოთქმული კრიტიკული კომენტარების მსგავსად, მიმდინარე სასამართლო საქმეებთან დაკავშირებით გაცემებული კომენტარებიც უფრო მაღალი სტანდარტით არის დაცული ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკით. უზენაესი სასამართლო მხოლოდ ისეთ შემთხვევაში მიიჩნევს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვას გამართლებულად, როცა მართლმსაჯულების განხორციელებას რეალური და მყისიერი საფრთხე ემუქრება. აღნიშნული მიდგომა უზენაესმა სასამართლომ 1941 წლის გადაწყვეტილებით დაამკვიდრა საქმეზე *Bridges v. California*. მანამდე მოქმედი პრაქტიკა ევროპული სასამართლოს მიერ დადგენილი სტანდარტების მსგავსი იყო. შესაბამისად, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა დასაშვებია იყო, თუ არსებობდა პოტენციური საფრთხე მაინც, პირის სამართლიანი სასამართლოს უფლებაზე გავლენა მოეხდინა საჯარო კომენტარებს.

ამერიკული მიდგომა არ იზიარებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დაშვებას იმასთან დაკავშირებით, რომ სასამართლო განხილვების მედიასპექტაკლებად ქცევამ შეიძლება ძირი გამოეთხაროს საზოგადოებაში სასამართლოს აღქმას, როგორც დავების ობიექტურად გამამწყვეტი ორგანოსი. ამერიკული საზოგადოება ათეული წელიწადია აქტიურად ადევნებს თვალს მიმდინარე სასამართლო პროცესების აქტიურ მედიაგანხილვებს, თუმცა აღნიშნულს რაიმე სახის უარყოფითი გავლენა არ მოუხდენია სასამართლოს მიმართ ნდობაზე. პირიქით, ამერიკელები არიან ერთ-ერთი იმათაგანი, ვინც ყველაზე ხშირად იყენებს სასამართლოს ინსტიტუტს სადავო საკითხების გადასაწყვეტად.²⁹

28 ECtHR, *Worm v. Austria*, 29/08/1997 § 50

29 Article 19" Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court 2000 p.8

თავი III

საქართველოს მოქალაქე კანონმდებლობის მიღგომა გამოხატვის თავისუფლების სასაზღვროდ და სასამართლოს მიერ დადგენილი სახიფათო სტანდარტი

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს “*sub judice*”-ის მსგავს კონკრეტულ წესს, რომელიც შეზღუდავდა სასამართლოს განხილვაში მყოფი საქმეების მიმართ საჯარო კომენტარების გაკეთების შესაძლებლობას. აღნიშნული განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებით ქართული კანონმდებლობა ამერიკულ სტანდარტებს ემყარება.

აღნიშნული, ცხადია, არ გამორიცხავს იმას, რომ მედიის ან ნებისმიერი სხვა პირის მხრიდან ცილისწამების ან პატივის და ღირსების შელახვის შემთხვევაში, პირმა საკუთარი უფლებები დაიცვას „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონის“ და სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად. თუმცა მნიშვნელოვანია, რომ ასეთ შემთხვევებში დავის საგანს წარმოადგენს კონკრეტული პირების უფლებების დაცვა და არა ისეთი ზოგადი ცნება, როგორც არის სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვა.

საერთო სასამართლოებს არ გააჩნიათ სამართლებრივი საფუძველი მიმდინარე საქმეებთან დაკავშირებით საჯარო კომენტარების გამო სასამართლოს შეურაცხყოფისთვის დასაჯონ პირები. ამგვარი ინსტიტუტი სრულიად უცხოა ქართული კანონმდებლობისთვის, მართალია სისხლის სამართლის კოდექსი შეიცავს სასამართლოს დამოუკიდებლობის დამცავ ნორმებს, თუმცა მათი ამგვარი გზით განმარტება სასამართლოს პრაქტიკაში არ მომხდარა.

ქართული კანონმდებლობით ასევე მკაცრი სტანდარტებით არის დაცული სასამართლო დარბაზის გარეთ საჯაროდ მოსამართლის მიმართ გამოხატული კრიტიკის ფარგლები.

სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ საქართველოს კანონის თანახმად, საჯარო პირის ცილისწამებისთვის, პირს ეკისრება სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, თუ მოსარჩელე სასამართლოში დაამტკიცებს, რომ მოპასუხის განცხადება შეიცავს არსებითად მცდარ ფაქტს უშუალოდ მოსარჩელის შესახებ, ამ განცხადებით მოსარჩელეს ზიანი მიადგა და განცხადებული ფაქტის მცდარობა მოპასუხისათვის წინასწარ იყო ცნობილი ან მოპასუხემ გამოიჩინა აშკარა და უხეში დაუდევრობა, რამაც გამოიწვია არსებითად მცდარი ფაქტის შემცველი განცხადების გავრცელება.³⁰ კანონმდებლობის ეს ჩანაწერი უკიდურესად რთულს ხდის მოსამართლეებისთვის და სხვა საჯარო პირებისთვის სასამართლო წესით მოითხოვონ ცილისწამებისთვის ზიანის ანაზღაურება. აღნიშნული კი მიუთითებს კანონმდებლის ცალსახა ნებაზე, გამოხატვის თავისუფლება მკაცრი სტანდარტით იქნეს დაცული იმ შემთხვევებში, როცა იგი საჯარო ინტერესის თემებს ეხება.

³⁰ სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ საქართველოს კანონი, 15/07/2004, მე-14 მუხლი, 2017 წლის 20 ნოემბრის მდგომარეობით.

მიუხედავად ამისა, ბოლო პერიოდში თბილისის სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებით ეჭვქვეშ დგება კანონმდებლობით დადგენილი მაღალი სტანდარტების პრაქტიკული უზრუნველყოფა.

კონკრეტული საქმე შეეხებოდა ბიზნესმენ ფადი ასლის კომენტარს მოსამართლე ვლადიმერ კაკაბაძის გადაწყვეტილებებზე ერთ-ერთ გახმაურებულ საქმესთან დაკავშირებით. ფადი ასლის მტკიცებით, მოსამართლე კაკაბაძე კორუმპირებულია და მან გადაწყვეტილება კორუმპირებული გარიგებების საფუძველზე მიიღო.

თბილისის საქალაქო სასამართლომ გაიზიარა ამავე სასამართლოს მოსამართლის სარჩელში ჩამოყალიბებული მოსაზრებები და დაადგინა, რომ ფადი ასლის მიერ უხეში დაუდევრობით გავრცელებულ იქნა ცილისმწამებლური ინფორმაცია, რადგანაც მან მტკიცებით ფორმაში, საჯაროდ გაავრცელა დანაშაულებრივი ფაქტები მოსამართლის შესახებ, კომპეტენტური ორგანოების მიმართვისა და მათგან ამ ფაქტის დამადასტურებელი მტკიცებულებების მიღების გარეშე.

შესაბამისად, სასამართლომ ამ გადაწყვეტილებით ფაქტობრივად გამორიცხა საჯარო დებატები მოსამართლის შესახებ კორუფციულ გარიგებებთან დაკავშირებით, მანამ, სანამ კომპეტენტური ორგანოების მხრიდან არ იქნება დადასტურებული მოსამართლის დანაშაულებრივი ქმედება. სასამართლოს ამგვარი განმარტება გამოხატვის თავისუფლების დაცვის ინტერესს ქვეყანაში მნიშვნელოვან პოტენციურ საფრთხეს უქმნის, რადგანაც ზღუდავს შესაძლო დანაშაულების შესახებ ფართო საზოგადოების ინფორმირებას, შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოებისთვის მიმართვის და მათი მხრიდან რეაგირების გარეშე. მით უმეტეს, რომ რიგ შემთხვევაში სწორედ ფართო საზოგადოებრივი განხილვები და საზოგადოებრივი ზეწოლა ის ერთადერთი მექანიზმი, რომლითაც შემდგომში იძულებული ხდებიან შესაბამისი ორგანოები, ეფექტური და ობიექტური გამოძიება ჩაატარონ კონკრეტულ საქმეებზე.³¹

თავი IV

საფრთხეები, რომლებიც თან სდევს უსუსულ რეალობაში გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდავას

კონკრეტული ნიშნით განსაზღვრული მოსაზრებების გამოთქმის აკრძალვის ინიციატივები ატარებს, როგორც გამოხატვის თავისუფლების გაუმართლებელი შეზღუდვის საფრთხეს, ასევე

31 თბილისის საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/93-6817, 2017 წლის 21 სექტემბერი.

მან შესაძლოა, ვერ დააკმაყოფილოს კანონის განჭვრეტადობის მოთხოვნები და უფლებით სარგებლობაზე იქონიოს მსუსხავი ეფექტი.

შემზღუდველი რეგულაციების დაწესება პრობლემური შეიძლება გახდეს არამარტო საკანონმდებლო დონეზე რეგულირების განჭვრეტადობის კუთხით, არამედ შემდგომში მათი პრაქტიკაში გამოყენების მხრივაც. არსებობს რეალური საფრთხე, რომ ასეთ საქმეებზე სასამართლოების მიერ მიღებული შემზღუდველი გადაწყვეტილებების საზოგადოებაში აღქმული იქნეს, როგორც შიდა კორპორატიული ინტერესების გამტარებელი გადაწყვეტილებები, რადგანაც მეორე მხარეს წარმოადგენენ თვითონ მოსამართლეები. იმ პირობებში, როდესაც ქართულ სასამართლოებს რეალური გამოწვევები უდგათ საზოგადოებაში ნდობის მოპოვების კუთხით, ამგვარმა შემზღუდველმა მიდგომამ აღნიშნული პრობლემა შესაძლებელია, კიდევ უფრო კრიტიკული გახადოს.

მოსამართლის დამოუკიდებლობის დაცვა, ბუნებრივია, წარმოადგენს ღირებულ ლეგიტიმურ მიზანს, რომლის მისაღწევადაც შეიძლება სახელმწიფომ დაადგინოს გარკვეული სამართლებრივი რეგულირება. ცხადია, აღმასრულებელ და საკანონმდებლო ხელისუფლებას ეკისრება ვალდებულება, უზრუნველყოს ადეკვატური და აუცილებელი დაცვა, როდესაც არსებობს მართლმსაჯულების წარმომადგენლებზე ფიზიკური თავდასხმებისა და მათი დაშინების საშიშროება. კერძოდ, მოსამართლე დაცული უნდა იყოს ფიზიკური აგრესიისგან ანდა ამგვარი მუქარისგან. თუმცა აღნიშნული არ გულისხმობს, რომ მოსამართლის შეწუხებისა და აღელვების პრევენციისთვის გამოხატვის თავისუფლება უნდა შეიზღუდოს, როცა მართლმსაჯულების ინტერესების დაზიანების საფრთხე არ აღწევს განსაკუთრებით საშიშ მასშტაბებს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით დასჯადია სამართალწარმოების განხორციელებაზე ზეგავლენის მიზნით სასამართლოს საქმიანობაში ამა თუ იმ ფორმით უხეშო ჩარევა,³² დამამძიმებელი გარემოებებია სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირის მიერ ამ ქმედების ჩადენა, ან ქმედების ჩადენა სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. ასევე, სისხლის სამართლის წესით დასჯადია სასამართლოში საქმის ან მასალის განხილვასთან დაკავშირებით, მოსამართლის მიმართ სიცოცხლის მოსპობის, ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების ან დაზიანების მუქარა, აღნიშნული მუხლის თანახმად, ქმედება შეიძლება ჩადენილი იყოს ძალადობით, რომელიც საშიში არ არის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის ან ძალადობით, რომელიც საშიშია სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის. სსკ-ის 366-ე მუხლით კი ისჯება სასამართლოს უპატივცემულობა, რაც გამოიხატა მოსამართლის შეურაცხყოფით.

გარდა ამისა, „საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“³³ საქართველოს კანონი ადგენს პასუხისმგებლობას მოსამართლესთან ისეთი ტიპის კომუნიკაციისთვის, რომელიც დაკავშირებულია კონკრეტული საქმის განხილვასთან

32 საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 364-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

33 „საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ მე-3 მუხლის პირველი ნაწილი.

და არღვევს სასამართლოს დამოუკიდებლობის, მიუკერძოებლობისა და პროცესის შეჯიბრებითობის პრინციპებს.

ასევე, სისხლის სამართლის და სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსებით გათვალისწინებულია მოსამართლის უფლება, გამოიყენოს კანონით გათვალისწინებული მექანიზმები, მათ შორის ადმინისტრაციული პატიმრობა, სასამართლოს მიმართ უპატივცემულობის გამონატვის ან/და მოსამართლის მოთხოვნისადმი დამოურჩილებლობის გამო. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კანონმდებლობის ზემოთ მოყვანილი რეგულაციების ნაწილი შეიცავს ხარვეზებს და საჭიროებს დახვეწას, განსაკუთრებით განჭვრეტადობის კუთხით, შეიძლება ითქვას, რომ დღევანდელი კანონმდებლობით არსებობს აუცილებელი მექანიზმები სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის დასაცავად.

დღეს საქართველოში სასამართლოს სისტემის შიგნით არსებული სერიოზული პრობლემების ფონზე დაუშვებელია საზოგადოებრივი დისკუსიის აკრძალვა, მათ შორის, კონკრეტული მაღალი საჯარო ინტერესის საქმეებთან დაკავშირებით და ამით სისტემაში არსებული პრობლემების გამოაშკარავების, და შესაბამისად – გადაწყვეტის შესაძლებლობის შეზღუდვა.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, ზოგადად, სახელმწიფოს არ შეუძლია, შეზღუდოს ინფორმაციის თავისუფლება იმ საფუძველით, რომ გარკვეული ინფორმაცია ან იდეები შეიძლება ემოციურად გამაღიზიანებელი აღმოჩნდეს ან მიუღებელი საქციელის წამახალისებელი იყოს. ადამიანებს უფლება აქვთ, მიიღონ და გაავრცელონ იდეები და თავად გადაწყვიტონ, რა არის მათთვის მისაღები ან მიუღებელი. აღნიშნული რაციონალის საფუძველზე დემოკრატიული საზოგადოების ფუნქციონირებისთვის აუცილებელი გარკვეული აკრძალვების გარდა, პირები, მათ შორის მაუწყებლებიც, უფლებამოსილი არიან, გადასცენ ნებისმიერი ინფორმაცია და ითვლება, რომ ადამიანებს ამ იდეებს შორის არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა აქვთ.³⁴

მოსამართლის გარეშე ზეგავლენისგან დაცვა, როგორც უკვე აღინიშნა, არის ღირებული ლეგიტიმური მიზანი, თუმცა იგი არ უნდა იქნეს გაგებული ზედმეტად ფართო მნიშვნელობით. მოსამართლის გადაწყვეტილების შინაარსზე გავლენას ვერ უნდა ახდენდეს საზოგადოების მოსაზრება. მოსამართლეს ვერ ექნება მოლოდინი, რომ მისი გადაწყვეტილება არ გახდება კრიტიკის საგანი. ამდენად, მოსამართლეს ისევე, როგორც ნებისმიერ საჯარო მოხელეს, უნდა ჰქონდეს უნარი, საზოგადოებრივი ემოციები არ გახადოს გადაწყვეტილების ნაწილი. მოსამართლეს უნდა შეეძლოს პიროვნული განცდებისგან დისტანცირება და ამგვარი განცდების პრევენცია არ უნდა იყოს გამონატვის თავისუფლების შეზღუდვის გამამართლებელი საფუძველი.

34 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ნოემბრის #1/3/421,422 გადაწყვეტილება საქმეზე: საქართველოს მოქალაქეები – გიორგი ყიფიანი და ავთანდილ უნგაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ; II-7

დასკვნა

დემოკრატიულ სახელმწიფოში, რომლის არსებობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს წინაპირობას სახელმწიფო ორგანოების ანგარიშვალდებულება წარმოადგენს, უმნიშვნელოვანესია საზოგადოებრივი ინტერესის საგანთან, მათ შორის სასამართლოს საქმიანობასთან დაკავშირებით, ღია განხილვები შეუზღუდავად მიმდინარეობდეს. გამონატვის თავისუფლება უნივერსალური ღირებულების ძირითად უფლებასა და დემოკრატიული საზოგადოების სრულფასოვნად ფუნქციონირების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს. იგი ყოველი მოქალაქის განვითარებისა და ქვეყანაში დემოკრატიული ღირებულებების დამკვიდრების სერიოზული ფაქტორია.

ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ გამონატვის თავისუფლებით დაცული არ არის მხოლოდ ისეთი გამონაკლისი შემთხვევები, როცა გამონატვის ერთადერთ მიზანს სასამართლოს რაციონალურ საფუძვლებს და დასაბუთებას მოკლებული შეურაცხყოფა წარმოადგენს. ეს ის შემთხვევებია, როცა სასამართლოს წინააღმდეგ გამოთქმული ბრალდებები არის უკიდურესად მძიმე და არ ეფუძნება საკმარის ფაქტობრივ საფუძვლებს.

სასამართლოს პრესტიჟისა და ავტორიტეტის დაცვის სახელით, არ შეიძლება შეიზღუდოს მართლმსაჯულების სისტემის საჯარო კრიტიკა, რომელსაც კონკრეტული და მნიშვნელოვანი ღირებულება, შინაარსი და დატვირთვა გააჩნია. კიდევ უფრო მკაცრი სტანდარტით იცავს გამონატვის თავისუფლების ინტერესს ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლო, რომელიც გამონატვის თავისუფლების შესაზღუდად მყისიერი და ცხადია, საფრთხის არსებობას მოითხოვს.

მნიშვნელოვანია, იმის გაცნობიერება, რომ დამოუკიდებლობა არა სასამართლოს პრივილეგია, არამედ მის მიმართ არსებული მოლოდინი და მისივე ვალდებულებაა. სასამართლოს საჯარო კრიტიკა სასამართლო დამოუკიდებლობისათვის არათუ საფრთხეს არ წარმოადგენს, არამედ მას შეუძლია, მნიშვნელოვანი როლი ითამაშოს მისი დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფაში. ამგვარი კრიტიკა ერთგვარი მოწოდებაა მოსამართლეების მიმართ, რათა დარჩნენ თავიანთი პროფესიის ერთგული და თავიდან აიცილონ მიკერძოება და საზოგადოებრივი აზრის გავლენა საქმის განხილვის დროს. შესაბამისად, ხელისუფლების სხვა შტოების მსგავსად, სასამართლო ორგანოები თავად იღებენ სარგებელს აზრის ჯანსაღი მიმოცვლის შედეგად.

დემოკრატიულ და კანონის უზენაესობაზე დაფუძნებულ სახელმწიფოში, სწორედ სასამართლოები უნდა იყვნენ გამონატვის თავისუფლების დაცვის უმთავრესი გარანტორები, შესაბამისად, პირველ რიგში, სწორედ ისინი უნდა იყვნენ მოწოდებულნი, რომ მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესის მქონე თემებზე, მათ შორის სასამართლოსთან დაკავშირებით, საზოგადოებას ჰქონდეს შესაძლებლობა, მაქსიმალურად თავისუფლად მიიღოს ინფორმაცია, საკუთარი შეხედულებების ჩამოსაყალიბებლად. ამ კუთხით ნებისმიერი დამატებითი რეგულირების შემოტანა აჩენს სერიოზულ რისკებს ქვეყანაში გამონატვის თავისუფლების

მომეტებულ შეზღუდვასა და სახელმწიფო ორგანოების ანგარიშვალდებულების ხარისხის შემცირებასთან დაკავშირებით.

ბიბლიოგრაფია

სასამართლო გადაწყვეტილებები

- 1) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“ მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები ზვიად ძიძიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 18/04/211
- 2) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 14 მაისის N2/2/516,542 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები – ალექსანდრე ბარამიძე, ლაშა ტულუში, ვახტანგ ხმალაძე და ვახტანგ მაისია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“
- 3) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ნოემბრის #1/3/421,422 გადაწყვეტილება საქმეზე: საქართველოს მოქალაქეები – გიორგი ყიფიანი და ავთანდილ უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ
- 4) ECtHR, *Morice v. France* 23/04/2015
- 5) ECtHR, *De Haes and Gijssels v. Belgium*, 24/02/1997
- 6) ECtHR, *Marian Maciejewski v Poland*. 13/01/2015
- 7) ECtHR, *De Haes and Gijssels v. Belgium* 24/02/1997
- 8) ECtHR, *Prager and Oberschlick v. Austria* 26/04/1995
- 9) ECtHR, *Lomakin v. Russia* 17/11/2005
- 10) SCOTUS, *Bridges v. California* 1941
- 11) SCOTUS, *Pennekamp v. Florida* 1946
- 12) SCOTUS, *Craig v. Harney* 1947 P. 331 U. S. 376.

- 13) ECtHR: The Sunday Times v. The United Kingdom 1979
- 14) Ageyevy v.Russia, no. 7075/10, §§ 224-225, 18 April 2013
- 15) ECtHR, Worm v. Austria, 29/08/1997

გამოყენებული ლიტერატურა

- 1) Article 19” Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court 2000
- 2) Casadevall J. Freedom of expression: essays in honour of Nicolas Bratza, President of the European Court of Human Rights, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers (WLP), 2012 – pp. 235-244 Article 19” Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court 2000
- 3) “Article 10 ECHR’s right to freedom of expression and defending the client. What rights do solicitors have”? October 5, 2016 <https://goo.gl/YRCgJB>
- 4) Dirk Voorhoof “Freedom of Expression, the Media and Journalists Case-law of the European Court of Human Rights Strasbourg, 2015
- 5) Jean-François Flauss “The European Court of Human Rights and the Freedom of Expression” 2009
- 6) Sackville, Justice Ronald --- “How fragile are the Courts? Freedom of speech and criticism of the judiciary” 2005
- 7) Rieger, Carol T. – Lawyers’ Criticism of Judges: Is Freedom of Speech a Figure of Speech? (University of Minnesota Law School, 1985)
- 8) „სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის მიზნით, გამოხატვის თავისუფლების დაუსაბუთებელი შეზღუდვა დაუშვებელია“ საერთაშორისო გამჭვირვალობა – საქართველო, 16/11/2015
- 9) კუკავა ქ. „იძულებითი დუმილი სასამართლოს ღირსების დაცვის სახელით“ ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი, 13.11.2015
- 10) ბერაია გ. „ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული სტანდარტები ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების ფარგლებზე სასამართლო დარბაზში და მის ფარგლებს გარეთ“ საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის ყურნალი „ადვოკატი“, 2016 N1-2.